

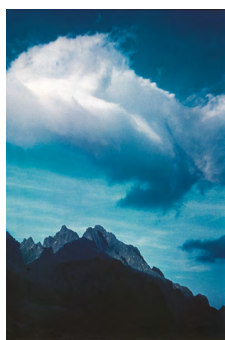
Zrcadlo kosmu

Po sedmdesáti letech spatří světlo světa kniha Antonína Bečváře

Jana Žďárská

Fyzikální ústav AV ČR, Na Slovance 2, 182 21 Praha 8; zdarskaj@fzu.cz

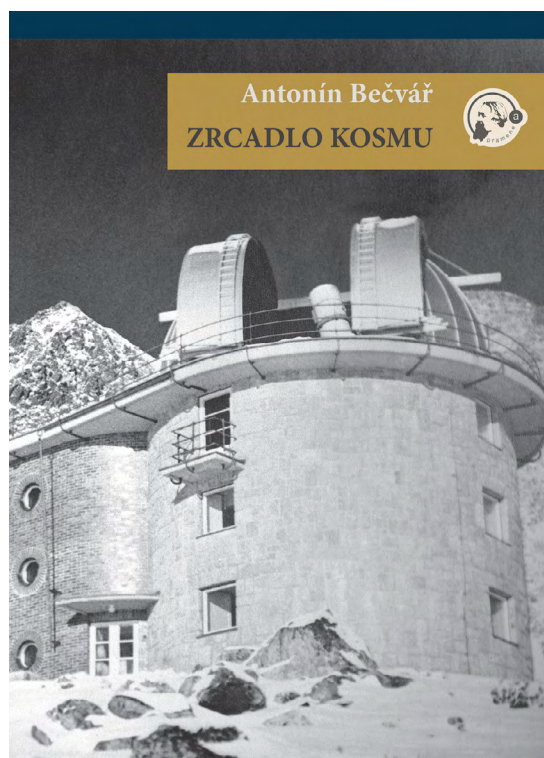
Kniha *Zrcadlo kosmu* Antonína Bečváře měla být vydána již v roce 1949. Komunistický režim tomu však svým zdrcujícím cenzorským zásahem zabránil. Text *Zrcadla kosmu* se pak po dlouhá desetiletí nacházel v rodinném archivu synovce Antonína Bečváře – Vojtěcha Vančury. Díky tomu, že byl text dobře uchován, může po více než 70 letech vyjít kniha, která i dnes, v době obrovského rozvoje výzkumu vesmíru, ohromuje hloubkou autorových myšlenek. Velký dík za to patří Štěpánu Kovářovi a jeho kolegům z Odborné skupiny pro historii astronomie České astronomické společnosti, kteří se ponořili do originálního textu a po jeho náročné obnově znovustvořili původní publikaci Antonína Bečváře.

Antonín Bečvář se jako klimatolog zajímal o horské mraky a vydal o nich knihu s názvem *Atlas horských mraků* = *Atlas nubium Skalnate pleso*.

Co vlastně ještě lze napsat nového o Antonínu Bečvářovi? Co vložit do kláves psacího stroje či notebooku? Zdá se, že všechno již bylo někde a někým sepsáno... Dovolím si proto přidat svoji osobní myšlenku. Vynoří se mi v myslí pokaždé, když jméno Antonína Bečváře slyším nebo když o něm čtu. Je to pocit, který mě provází od doby, kdy jsem navštívila Brandýs nad Labem a místa, kudy chodil a kde pracoval. Ten, kdo někdy stál na zahradě jeho domu v Brandýse nad Labem, vstoupil do jeho hvězdárny a bloudil očima po jejích zdech pokrytých dobovými fotografiemi, zažil možná stejně jako já pocit sounáležitosti s velmi zajímavým člověkem. A snad si pomyslel totéž: „*Ach, jak moc bych ho chtěla potkat...*“ Atmosféra hvězdárny totiž jemně navozuje pocit, že tam Antonín Bečvář ještě před okamžikem byl, jen si někam odskočil a každou chvíličku vstoupí opět do dveří a začne pilně pracovat.

Antonín Bečvář¹ je stále uznáván jako vynikající astronom, klimatolog, meteorolog, přírodovědec, náruživý turista, fotograf i literát. A také autor světově proslulých astronomických atlasů *Atlas Coeli*, *Eclipticalis* (1958), *Borealis* (1962) a *Australis* (1964). Byl nejen prvotřídní vědec, neobyčejný systematik a ohromný pracant, ale především velmi pokorný člověk. Jeho pokora vůči poznání a vědeckému úsilí předchozích generací, jeho pokora vůči času a prostoru, ve kterých se nacházel a který tak důkladně studoval, doslova čiší ze všech jeho textů. Jaké to pro něj asi muselo být zklamání, když kniha, na které tak dlouho pracoval a která tehdy byla nakladatelstvím *Za svobodu* již inzerátem na přebalu předchozího přírodovědného titulu ohlášena k vydání, nakonec nevyšla. A Štěpán Kovář k tomu dodává: „*Není a nebylo v mé moci napravit křivdu z roku 1951, kdy světově uznávaný vědec RNDr. Antonín Bečvář byl odvolán z postu ředitele observatoře na Skalnate pleso, kterou v letech 1941–1943 vybudoval a byl jejím prvním ředitelem. Ovšem křivdu z roku 1949, kdy dlouho očeká-*

Znovu vydaná publikace *Zrcadlo kosmu* obsahuje původní Bečvářovy astrofotografie. Dále je opatřena úvodem, textem synovce Ing. Vojtěcha Vančury a krátkým medailonkem.

vaná vědecko-populární kniha Zrcadlo kosmu z důvodů cenzorského zásahu nesměla vyjít a nikdy nevyšla, tu jsem napravit mohl. A tak se také stalo.

V pozůstalosti – v rodinném archivu Antonína Bečváře v Brandýse nad Labem, který spravuje jeho synovec Ing. Vojtěch Vančura – se do dnešních dnů dochoval druhý nezkorigovaný obtah sloupcové sazby, který se stal podkladem obnovené publikace. Zkorigovaný obtah s nalepenými obrázky však nadobro zmizel při cenzorském zásahu a s ním se vytratila i výsledná podoba knihy. Obrazová příloha se dochovala jen díky

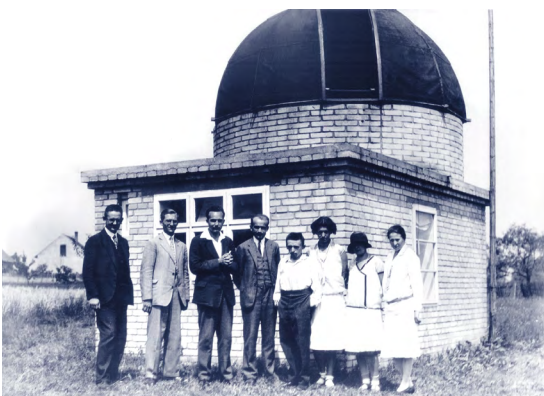
1 J. Žďárská: Antonín Bečvář a hudba. *Čs. čas. fyz.* 71, 473–475 (2021).

Antonín Bečvář zanechal nesmazatelný otisk nejen v české, ale i slovenské astronomii – to když si vydobyl výstavbu vysokohorské observatoře na Skalnatém plese.

svému samostatnému vydání, když nakladatelství Za svobodu vydalo počátkem padesátých let dvacátého století útlou publikaci s názvem Zrcadlo kosmu o rozměrech 25 × 17 cm. Ta obsahovala 107 fotografií, které s největší pravděpodobností měly být součástí původně zamýšlené knihy. „Rozhodli jsme se proto Bečvářův text a obrazovou přílohu publikovat odděleně a z původní množiny fotografií použít pouze ty, jejichž autorem je Antonín Bečvář,“ vysvětluje Štěpán Kovář a připomíná: „Snažili jsme se o dvě zcela protichůdné věci: aby text zůstal co nejvíce v původní podobě, ale zároveň aby dnes byl snadno čitelný. Navíc se ukázalo, že dochovaný kartáčový obtaž neprošel žádnou korekturou. A tak zdánlivě jednoduchý úkol v mnohých pasážích představoval velmi náročnou a složitou činnost, při které bychom mnohdy ocenili krátký telefonát Antonínu Bečvářovi. Naštěstí jsme se mohli opřít o velmi erudované přátele z nakladatelství Hermann a synové a ve vytčeném úkolu tak, pevně věřím, obstat.“

Antonín Bečvář zanechal nesmazatelný otisk nejen v české, ale i slovenské astronomii a právem jej lze označit za zakladatele moderní slovenské astronomie. Zasloužil se o výstavbu vysokohorské observatoře na Skalnatém plese a Zrcadlo kosmu napsal právě tam. A současní slovenští astronomové – především RNDr. Pavol Rapavý, ředitel hvězdárny v Rimavské Sobotě, Mgr. Marián Vidovenc, generální ředitel Slovenské ústřední hvězdárny v Hurbanovu, a Mgr. Eduard Koči, vedoucí edičního a informačního oddělení téže hvězdárny, se na přípravě této publikace významně podíleli. „Práce na vydání této knihy byla odměnou a radostí. Pracovali jsme na tom společně s dalšími kolegy z Odborné skupiny pro historii astronomie ČAS a Slovenské ústřední hvězdárny

V Brandýse nad Labem pracoval Antonín Bečvář ve své vlastní hvězdárně.

v Hurbanově. Jednalo se o skvělou česko-slovenskou spolupráci, kdy jsme tak nejen přivedli na svět mimořádné dílo, ale i vrchovatě naplnili Bečvářův odkaz jako ryziho československého astronoma,“ objasňuje Štěpán Kovář a my v redakci se k tomuto odkazu rádi připojujeme. To proto, že i náš Československý časopis pro fyziku je otevřen a s potěšením publikuje příspěvky našich slovenských kolegů.

Knih Zrcadlo kosmu obsahuje i texty básníka Otokara Březiny, které zřejmě dovedly bolševické cenzory k rozhodnutí tuto úžasnou knihu zakázat. Přejme si tedy, aby se její první vydání stalo nejen mementem, ale i smířlivým vzkazem případným budoucím cenzorům a nemělo pražádnou moc umlčet její hlas. „Pro astronomickou obec je vydání tohoto díla doslova svátkem, postupně tedy knihu představujeme při různých příležitostech. Do Česka dorazí první výtisky 9. června 2022, kdy je v předvečer Bečvářových 121. narozenin představíme v Okresním muzeu v Brandýse nad Labem. Tedy tam, kde Antonín Bečvář započal svoji hvězdnou dráhu a vytvořením svého Opus Magnum – trilogie hvězdných

Zrcadlo kosmu napsal Antonín Bečvář za svého pobytu ve Vysokých Tatrách, které neskonale miloval.

atlasů – ji i ukončil,“ připomíná Štěpán Kovář a dodává: „Jsem pevně přesvědčen, že i dnes po více než 70 letech Zrcadlo kosmu může ohromit hloubkou svých myšlenek, kdy mnohé z nich by se bezpochyby mohly stát nosnými tématy univerzitních kurzů akademického myšlení. Mám ohromnou radost, že Zrcadlo kosmu se již nemusí šířit v těžko čitelné kopii kartáčového obtahu, že jsme napravili jednu neobhájitelnou křivdu komunistických cenzorů a především že klíčové dílo Antonína Bečváře na poli popularizace astronomie se může zařadit do našich knihoven, kde mělo již 70 let být.“

Brzy už budeme držet v rukách knihu Zrcadlo kosmu, hladit její hřbet a dýchat její vůni, otáčet její stránky a nořit se do jejího textu – a tím i do vnitřního, velmi bohatého světa Antonína Bečváře, který svojí pílí, houževnatostí a vytrvalostí dokázal navzdory mnohým překážkám vytvořit na poli astronomie a meteorologie rozsáhlé a kvalitní dílo, které udivuje i dnes.

Ing. Štěpán Kovář, Ph.D., (1976*) se věnuje především historii astronomie 20. století. Jeho dlouholetým tématem je pak architektura a vývoj astronomických observatoří. V letech 2002–2004 byl předsedou České astronomické společnosti. V letech 2003–2008 pracoval v Evropské laboratoři pro nukleární výzkum (CERN) v Ženevě. Je autorem několika monografií, dokumentárních fotografických výstav a podílel se na bohaté činnosti Odborné skupiny pro historii astronomie České astronomické společnosti.

» Jsme vězni, zajatci na povrchu jediného prachového zrna hmoty, unášeného bezmocně hlubinami prázdňového prostoru po drahách, proti nimž všechny pozemské vzdálenosti jsou ničím, v časových propas-tech, proti nimž trvání lidského života i nejdelsího je méně než okamžik. «
Antonín Bečvář, Zrcadlo kosmu

